

KONTROLLPLAN FÖR DEN EKOLOGISKA PRODUKTIONEN PÅ ÅLAND FÖR ÅR 2022

Dnr: ÅLR 2021/10669

Datum: 13.12.2021

PB 1060, AX-22111 Mariehamn

registrator@regeringen.ax

+358 18 25 000

www.regeringen.ax

Tillsynen av ekologisk produktion på Åland

Syfte

Syftet med denna plan är att ge riktlinjer för den tillsyn av ekologiskt jordbruk och livsmedelsproduktion som administreras och verkställs av Ålands landskapsregering. I denna plan för tillsynen har beaktats lagar och förordningar som stipulerar övervakningen av ekologisk produktion.

Centrala målsättningar för den ekologiska certifieringen är att:

- genomföra certifieringsarbetet i enlighet med de krav som lagstiftningen inom området förutsätter,
- säkerställa konsumenternas tro på certifieringen och äktheten hos de ekologiska produkterna,
- samt skapa lika villkor och rättvis konkurrens för livsmedelsproducenterna

De åländska förhållandena

Åland är ett självstyrkt, demilitariserat och enspråkigt svenskt landskap i Finland. Ålands självstyrelse regleras i självstyrelselagen för Åland. Åland är ett örike som geografiskt ligger mellan Finland och Sverige. Öriket består av 6 757 öar, varav 60 är bebodda. Den totala ytan för Åland är 13 324 km² och 88,3 procent består av vatten. Befolkningen uppgick 2017 till ca 29 500 personer. Av dessa bodde 2013 39,7 procent i Mariehamn, 52,7 procent på landsbygden samt 7,5 procent i skärgården.

Åland består av 16 kommuner och kan delas in i tre större regioner; Mariehamn, landsbygden och skärgården. Mariehamn som är Ålands största kommun och tillika enda stad ligger på fasta Åland. Samtliga 15 landsbygds- och skärgårdskommuner uppfyller OECD:s definition av landsbygdsområde, dvs. mindre än 150 invånare per km². Jordbruket och boskapsskötseln har satt sin prägel på jordmånen och växtligheten på Åland, och det är detta tillsammans med skärgårdsnaturen som utgör grunden för den åländska naturbilden. Då det åländska jordbruket dessutom är relativt småskaligt har detta lett till ett synnerligen omväxlande och mosaikartat landskap. Det åländska lantbruket omfattar såväl växtodling som djurhållning. Fördelningen är ungefär 65 procent växtodling och 35 procent djurhållning på Åland. Typiskt för det åländska lantbruket är också kompletterande och stödjande verksamheter inom lantbruksnära verksamheter som skogsbruk, kustnära fiske, vattenbruk, småskalig livsmedelsförädling, gårdsbruksturism samt olika typer av landskapsvårdande verksamhet. Utvecklingen av den ekologiska produktionen har varit framgångsrik arealmässigt de senaste åren. Den ekologisk odlade arealen uppgick odlingsåret 2011 till drygt 3 400 ha och år 2021 till ca 3 700 ha. Detta betyder att ca 28 procent av den totala odlade arealen på Åland odlas ekologiskt. Det mesta av arealen ligger i vall, ca 2 900 ha. Vidare odlas ca 570 ha ekologisk spannmål, 30 ha grönsaker och 14 ha potatis. Gällande husdjursproduktionen finns ca 1 200 köttnöt och 90 mjölknöt i ekologisk produktion. Det finns även 3900 får och lamm samt 460 värphöns. Antal gårdar med ekologisk produktion är i dag 128.

Ekologisk certifiering på Åland

Alla aktörer som framställer, bereder, förvarar eller importerar produkter från ett land utanför EU och som märker eller marknadsför produkter med hänvisning till ekologisk produktion ska vara certifierade. Det är det enskilda företags ansvar att anmäla sin verksamhet och ansöka om certifiering enligt EU:s lagstiftning för

ekologisk produktion. Aktören bör även anmäla eventuella ändringar som rör beskrivningen av och åtgärder inom verksamheten. Nya aktörer skall besökas av en av Ålands landskapsregerings två certifierare för en inledande kontroll. En aktör som är certifierad på Åland står under kontroll av Ålands landskapsregering och ska fysiskt besökas av en av landskapsregeringens certifierare minst en gång per 24 månader. De som haft anmärkning de senaste tre åren eller ny anslutits de tre senaste åren skall dock ha en årlig kontroll. De med högst riskpoäng (högsta percentilen, 14 poäng och över 2022) besöks också årligen. Under de fysiska besöken kontrolleras dokumentation och journalföring, märkning samt att övrig reglering och lagstiftning följs. Extra besök kan vid behov göras om brister har konstaterats. Utöver detta skall 10% av aktörerna få extra stickprovsbesök baserat på riskklassning och slump. Riskklassningen bygger på resultat från tidigare kontroller, mängden produkter, produktionens omfattning, komplexitet och mångfald. Riskklassningen hålls uppdaterad allt efter att eventuella förändringar noteras. Utifrån riskklassningspoängen delas primärproducenterna in i tre riskklasser varifrån slumpat urval sker. I högsta riskklassen tas ungefär hälften av de 10 %. Ur mellanklassen tas ca 3,6 % och i lägsta klassen ca 1,4% ut för stickprovsbesök. Urval av livsmedelsproducenter till stickprovskontroll görs baserat på resultat från tidigare kontroller, hur stora producenter de är och hur länge de hållit på.

Gårdar som misstänks inte följa regelverket bör ytterligare granskas. Kontrollplanen bör även se till att alla steg i produktionen täcks, så även om aktörerna bör besökas främst vid kritiska tidpunkter bör de helst inte besökas samma tid varje år beroende på produktionens karakteristika. Djurgårdar bör besökas året runt medan växtodlingsgårdar av naturliga skäl bör besökas under sommarhalvåret. Livsmedelsproducenter bör i den mån det går besökas då deras produktion är igång/är som störst. 10 % av alla inspektioner bör dessutom vara oanmälda varje år. Huruvida besöket varit anmält eller ej noteras i protokollet. Även försök att genomföra besök oanmält och orsaker till att detta eventuellt inte var möjligt noteras.

Hos 5 % av aktörerna, samt vid misstanke, skall prover tas årligen och låtas analyseras för otillåtna ämnen/preparat. Urvalet baseras på riskbedömningspoäng och slump. Primärproducenterna delas in i hög och lågriskgrupper. Ca 71 % av proven tas från aktörer i högriskgruppen, övriga 29 % i lågriskgruppen. Urval för provtagning bland livsmedelsproducenter baseras på hur lång tid som gått sedan deras produkt provtagits vid ett tidigare tillfälle. Provtagningen av livsmedel sker enligt kommissionens direktiv 2002/63 och Landskapsregeringens anvisningar. Ålands Landskapsregering har valt att använda samma laboratorium som Finska Livsmedelsverket godkänt. För prov av vegetabiliskt ursprung anlitas Tullaboratoriet medan animaliska prover (blod, kött, ägg, mejerivaror, honung etc.) behöver analyseras på Livsmedelsverkets laboratorium. Brev med godkänt resultatet från analysen skickas till aktören. Ifall analysen visar att provet inte innehåller icke-godkända substanser, meddelas aktören per brev. Om otillåtna substanser hittas bör handlingsplanen i bilaga 1 följas.

Vid varje kontrollbesök utarbetas en rapport över kontrollen som aktören får en kopia av. Ålands landskapsregering utfärdar årligen i december certifikat i samband med beslut om godkänd produktionsgranskning som anger vad som står under kontroll. Varken kontroller, provanalyser eller intyg kostar aktören något.

De är aktörens ansvar att kunna visa att regelverket följs. Kontrollanten gör kontrollbesök för att certifiera och verifiera att aktörens egenkontrollsystem fungerar. Vid misstanke om överträdelser och avvikelser får

Ålands landskapsregering kräva att produkten inte släpps ut på marknaden med ekologisk märkning tills misstanken undanröjts. Ålands landskapsregering har också rätt att dra in aktörens certifikat helt under en viss tid vid allvarigare förseelser. Vid bedrägeri kan vite och åtal också aktualiseras. Kontrollanten är skyldig att meddela dem som övervakar ekoersättningen samt andra intressenter om marknadsföringsförbud utfärdats. De som övervakar ekoersättningarna kontrollerar ifall gårdens certifiering är i kraft inför deras kontroller. De åländska kontrollanterna försöker tillämpa en samsyn med finska kontrollregelverket och rådgör vid misstanke om överträdelser med finska livsmedelsverket. Ålands litenhet med endast enstaka fall inom olika avvikelser gör det svårt att upprätta en helhetssyn och likriktning över tid inom detta område.

På grund av Ålands litenhet och det åländska självstyret är det svårt att auditera enligt reglementet. Fokus ligger på att arbeta med egenkontroll. Egenkontrollen görs främst som en årlig utvärdering av årets kontroller. Om särskilda överträdelser till exempel noterats under året eller riket uppmärksammar något område kan landskapsregeringen välja att hålla specifikt fokus på detta område påföljande år. Spårbarheten är på grund av litenheten generellt god, men nu och då kan specifikt fokus på spårbarhet ändå läggas. Utöver detta finns i egenkontrollen en intention att rotera kontrollanter i den utsträckning det är möjligt samt att byråchefen deltar i ett certifieringsbesök i året (1 % av årsbesöken). De två certifierarna bör även, speciellt då personal är ny, göra minst ett gemensamt besök per år.

Årsrapport 2021

Statistik

I december 2020 fanns 128 aktiva producenter i registret (50 av dessa har ekologiska djur) för samt 18 aktiva företag i registret för livsmedelsföretag som tillverkar ekologiska varor. Åtta av dessa är nyanslutningar, alla jordbrukare. Samtliga nya i registret har Kontrollnämnden godkänt genom skriftligt förfarande under året. Sju aktörer har gått ur registret. Ett generationsskifte har registrerats. Den ekologiskt odlade åkermarken uppgick till 3841 ha år 2021 varav 163 ha mark är i omställning.

Under året 2021 har provtagningar gjorts hos 5,5 % av jordbrukarna (grönsaker, spannmål) samt extra kontroller/stickprov gjorts hos 10,2 % av dem. Av de 141 besöken som gjordes hos jordbrukare gjordes 23,4 % oanmälda. Proven som togs analyserades för bekämpningsmedelsrester. Inga märkbara mängder kunde detekteras. Aktörerna vars produkter togs prov från fick alla hem varsitt brev med resultatet.

Hos livsmedelsproducenterna gjordes provtagning hos en aktör (5,6 %), oanmäld kontroll på två ställen (11 %) och extra kontroll hos två stycken (11 %).

14 dispenser om användning av konventionellt utsäde samt ett tillstånd rörande animalieproduktion beviljades under året.

Statistik som begärts in från riket och kommissionen har lämnats in i tid.

Anmärkningar

Fokus under 2021:s kontroller låg på bokföring inkl. ekoplaner. 21 av jordbrukarna saknar eller behöver uppdatera ekoplaner eller djurskötselplaner ännu i december. På livsmedelssidan har vi roterat fokus, men även där påmint om ekoplaner och ungefär 8 aktörer behöver uppdatera och eller lämna in ekoplaner.

13 skriftliga anmärkningar har getts varav två rör oskötta åkrar, två om felaktiga märkningar, fem gällande regler kring animalieproduktion (en djurskyddsfråga som följdes upp under året) och en aktör hade även använt konventionellt utsäde. Anmärkning har lett till förhöjda riskpoäng och ger extra kontroll under 2022.

Tre gånger har kontakt tagits med stödkontrollanterna gällande oskötta skiften.

Intern revision och fortbildning

De två certifierarna har i år inte gjort något gemensamt besök. Byråchefen deltog under en dag på totalt tre fältkontroller.

Fortbildningar personal deltagit i under 2021

- Luomuelintarvikekoulutus (Livsmedelsverket) 3.2
- Luomukasvintuotannon tarkistajakoulutus (Livsmedelsverket) 16-17.2
- Luomuvalvonnan näytteenottokoulutus (Livsmedelsverket) 18.3
- Ekologisk biodling (Jordbruksverket) 26.5
- Ekologisk lammproduktion (Jordbruksverket) 25.8
- FOU-dagarna (vissa föreläsningar) 20-21.10
- Luomuelintarvikekertarkistajien koulutuspäivä 2.11
- Jordbruksverkets vecka med flera korta föredrag kring nya ekoförordningen 8-12.11

Övrigt

Målsättningarna som sattes för 2021 bedöms ha uppfyllts i stort.

- Två informationsbrev gick ut till alla aktörer under året, ett på våren och ett i december (senare än vi hade hoppats)
- Avtal med laboratorium har skrivits
- Alla kontroller kommer bli gjorda under detta år
- Ekoplans- och djurskötselplanmallar har uppdaterats samt kontrollprotokollen

Det som inte gjorts är

- Vi vet inte tillräckligt kring alla regler för att kunna
 - o skapa databasen över ekologiska djur
 - o ta kontakt med livsmedelsaffärer
- Arbetet med den åländska ekologien ligger hos lagberedningen ännu

Målsättningar och tyngdpunkter 2022

2022 tas en ny ekoförordning i bruk, så mycket av arbetet kommer att handla om att hålla sig a jour kring tolkningar av regelverket och förbereda kontrollarbete och aktörer för de ändringar som börjar gälla. En hel del oklarheter finns ännu inte minst gällande hur utsädesdispensarbetet kommer te sig i praktiken. Minst två informationsbrev behöver gå ut även inkommande år samt hålla löpande kontakt med utsädesförsäljare. Kontakt behöver också tas med livsmedelsaffärerna för att utreda huruvida de behöver certifieras eller ej. Protokoll och blanketter behöver uppdateras så de hänvisar till gällande lagstiftning. En ambition finns att skriva regelanvisningar för de vanligaste produktionsgrenarna, detta skulle underlätta arbetet vid tolkningar samt information ut till aktörer och övriga om vad som gäller här på Åland.

Kontrollplanen och systemet för urval behöver uppdateras i enlighet med nya förordningen då kontroller inte behöver göras årligen på alla gårdar.

Den åländska lagstiftningen kring ekologisk produktion behöver också uppdateras snarast.

Tidsplan 2022

Januari-februari: Skriva kontrollplan, slumpa fram stickprovsgårdar samt urval av provtagningar. Möte med livsmedelsverket? Lämna in dispensstatistik till livsmedelsverket? Så fort livsmedelsverkets anvisningar utkommit påbörja arbetet med de åländska.

Mars: Påbörja kontroller på djurgårdar. Skriva informationsbrev. Kontakt med laboratorier. Annex 13 statistik (in i april).

April-aug: Eurostat statistisk (juni). Fältkontroller. Uppdatera hemsidan. Semestrar.

Sept: Informationsbrev. Avsluta fältkontroller.

Okt-nov: Kontroller hos livsmedelsföretagen. Statistik till kontrollnämnden.

Dec: Kontrollnämndsmöte. Intyg/certifikat skrivs och skickas ut. Utvärdering av kontrollåret 2022. Uppdatera hemsidan.

Fastställd den 13.12 2021

Byråchef

Sölve Högman

Lantbruksinspektör

Tina Danielsson

BILAGA 1. Handlingsplan för om otillåtna substanser hittas vid provtagning

1. Läs på om substansen
2. Kontakta Livsmedelsverket för konsultation om hur de gjort/skulle göra
3. Skicka hörandebrev till aktören
4. Starta utredning
5. Ta beslut om åtgärder
6. Övriga intressenter informeras.
7. Uppföljning planeras in.